

4.3.2020

EOAK/5023/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Lotta Hämeen-Anttila

PALVELUKOTI ONNELA

Tarkastuspöytäkirja

Aika 3.9.2019

Paikka Palvelukoti Onnela
Turjalantie 2, 98500 Pelkosenniemi

Osallistujat Oikeusasiamiehen kansliasta:
Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Lotta Hämeen-Anttila
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Elina Castren
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaisu Lehtikangas

1 TARKASTUKSEN TARKOITUS

Perustuslain 109 §:n 1 momentin nojalla oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hänen valvontaansa kuuluvat muutkin, jotka hoitavat julkista tehtävää. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin.

Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä halutaan selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifiointin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden käyttöön, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa muistisairaat henkilöt.

Eduskunnan oikeusasiamies on myös nimetty YK:n epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvonta-elimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa voidaan kohdistaa rajoitteita. Uusi tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua sosiaalihuollon asiakkaiden saamien palvelujen sisältöön ja laatuun, asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen sekä saattohoidon ja palliatiivisen hoidon toteuttamisen periaatteisiin. Lisäksi oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuonna 2019 on asiakkaan oikeus yksityisyyteen.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämillään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehillä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Oikeusasiamiehestä annetun lain 1 a luvun 11 h §:n mukaan oikeusasiamiehelle tietoja antaneelle ei saa määrätä rangaistusta tai muuta seuraamusta tietojen antamisen perusteella.

2 TARKASTUSKOHTTEEN KUVAUS

Palvelukoti Onnelassa on kaksi osastoa, Jokitörmä ja Metsäpirtti. Toimintayksikön ulko-ovet ovat aina lukossa. Tarkastuksen aikana Jokitörmän osasto oli remontissa ja poissa käytöstä. Toimintayksikkö tuottaa vanhuksille tehostettua palveluasumista yhteensä 24 asumispaikalla. Vakituksia asukaspaiikkoja on 23. Lisäksi käytössä on yksi huone intervallijaksoa tai omaishoidon lomitusta varten. Jokaisella asukkaalla on oma huone kylpyhuoneella.

3 TARKASTUKSEN KULKU

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta Pelkosenniemen kotihoidon tarkastamisen yhteydessä. Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin sekä muut oikeusasiamiehen kanslian edustajat kertoivat lyhyesti apulaisoikeusasiamiehen tehtävistä ja niihin liittyvistä oikeuksista.

Tarkastajiin suhtauduttiin asiallisesti ja ystävällisesti ja he saivat käyttöönsä tarvitsemansa selvityksen ja tiedot. Toimintayksikön vastuuhenkilönä toimii palvelukodin johtaja, joka oli paikalla tarkastuksen aikana. Lisäksi tarkastajat keskustelivat muun henkilökunnan ja asukkaiden kanssa.

Tarkastajat saivat käyttöönsä seuraavat asiakirjat:

- Sosiaalipalvelujen omavalvontasuunnitelma (päivitetty 6.2.2019)
- Palotarkastuspöytäkirja
- 5 kpl asiakkaan hoitosuunnitelmia sekä heitä koskevat päivittäiskirjaukset kolmelta viimeiseltä viikolta
- Haiprot-ilmoitukset viimeiseltä kuukaudelta
- Viimeisin RAI-palauteraportti

Apulaisoikeusasiamiehen alustavat kannanotot ja suositukset ilmenevät tästä pöytäkirjaluonnoksesta.

4 HAVAINNOT JA APULASIOIKEUSASIAMIEHEN ALUSTAVAT KANNANOTOT

Palvelun laatu ja sisältö

Lainsäädäntö

Perustuslain 1 §:n mukaan Suomen valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapaudet ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Perustuslain 19 §:n 1 momentissa on turvattu jokaiselle oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (sosiaalihuollon asiakaslaki, 785/1992) 4 §:n 1 ja 2 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja kohtelua ilman syrjintää. Vanhuspalvelulain 19 §:n mukaan iäkkäälle henkilölle tarjottavien sosiaali- ja terveystalvelujen on oltava laadukkaita ja niiden on turvattava hänelle hyvä hoito ja huolenpito.

Vanhuspalvelulain 14 §:n 2 momentin mukaan pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveystalvet on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta ja osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Saman lain 13 §:n 2 momentin mukaan talvet on toteutettava niin, että ne tukevat iäkkään henkilön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta. Muun talvelutarpeen ennalta ehkäisemiseksi on kiinnitettävä erityistä huomiota kuntoutumista edistäviin ja kotiin annettaviin talveluihin.

Terveydenhuolto

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan yksikössä ei ole säännöllisiä lääkärikäyntejä. Edellisenä vuonna lääkäri oli pyydettyäessä käynyt yksikössä kaksi kertaa. Lääkäriä on ollut välillä vaikea tavoittaa, mutta hänelle voi jättää viestin, jolloin hän soittaa takaisin. Pelkosenniemen- Savukosken kansanterveystyön kuntayhtymä hoitaa perusterveydenhuollon Pelkosenniemenllä ja kunta järjestää sosiaalitalvet. Kunnassa ei ole sähköistä asiakastietojärjestelmää, mikä vaikeuttaa tiedonkulkua. Asiakkaan lääkemutoksista ei aina tule tietoa Onnelaan. Kaikilla yksikön lähihoitajilla on lääkeluvat. Yksikössä ei ole kokoaikaisen sairaanhoitajan vakanssia. Yksikön esimies on koulutukseltaan sairaanhoitaja ja kotitalvelun sairaanhoitaja käy välillä sijaistamassa tai tulee pyynnöstä katsomaan haavoja. Sairaanhoitajalle on laskettu 20 % työaika.

Yksikössä käy suuhygienisti kerran kuukaudessa. Hygienisti ohjaa hoitajia ja sanoo, jos asukas tarvitsee hammaslääkäriä.

Toimintakyvyn ylläpitäminen

Yksikössä järjestetään kerran viikossa kaikille jumppatuokio. Asukkailla on myös mahdollisuus saada fysioterapiaa lääkäriin määräyksestä. Yhdellä asukkaalla käy fysioterapeutti terveyskeskuksesta ja osalle sukulaiset ovat maksaneet fysioterapeutin käyntejä. Lisäksi veteraanit saavat lainsäädännön edellyttämää kuntoutusta vuosittain.

Saattohoidon ja palliatiivisen hoidon toteuttaminen

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan yksikön toimintaa on kehitetty siten, että asukkaat voivat olla siellä loppuun asti, eikä heitä tarvitse siirtää uuteen ympäristöön. Saattohoidon ajan omaiset voivat olla yötä asukkaan luona. Henkilökunnan kertoman mukaan saattohoitotilanteissa ei ole ollut mahdollista saada ylimääräistä työvoimaa käyttöön, eikä ennakoivaa hoitosuunnitelmaa ole aina tehty. Kotitalvelun sairaanhoitaja on perehtynyt saattohoitoon ja on parhaillaan pitkässä saattohoitokoulutuksessa. Kotitalvelun sairaanhoitajan tehtäviin kuuluu saattohoidon järjestäminen kotiin. Hän voi opastaa myös Onnelan työntekijöitä silloin kun on työvuorossa. Muilta osin saattohoidosta vastaa kansanterveystyön kuntayhtymä.

Hoiva

Suihkussa asukkaita käytetään kerran viikossa ja muu pesu hoidetaan päivittäin. Myös sauna on käytettävissä.

Osastolla on säännölliset ruoka-ajat. Yöaikaan on lisäksi mahdollista saada leipää. Kolme asukasta tarvitsee päivittäin syöttämistä. Aikaa syöttämiseen menee noin 15-20 minuuttia. Erillisiä nesteytyslistoja ei käytetä paitsi jos asukas on huonossa kunnossa. Kuumalla ilmalla juomista vahditaan. Kaikki asukkaat punnitaan kerran kuukaudessa.

Wc-käynnit ajoittuvat päivärytmin mukaan. Käynnit ovat esimerkiksi päivälepoa ennen ja päivälevon jälkeen iltapäivällä. Käytössä on erilaisia vaippoja ja suoja, joiden käytössä ei ole määräkohtaisia rajoituksia. Vaippoja vaihdetaan päivällä, mutta myös yöllä vaihdetaan vaippoja. Henkilökunnan kertoman mukaan tarkoitus on, että vaippoja vaihdettaisiin vasta nukkumaan mentäessä, jotta ketään ei jouduttaisi laittamaan märkänä nukkumaan. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan yövaippa saatetaan kuitenkin vaihtaa jo viideltä iltapäivällä.

Osastolla on käytössä ulkoilulista, jota ei kuitenkaan tarkastuksella löydy mistään. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan jokainen pääsee ulos vähintään kerran kuukaudessa tai useammin. Vapaaehtoisten kynkkärinki käy ulkoiluttamassa asukkaita säännöllisesti ja työntekijät sen mukaan kuin on mahdollista. Sijaisten puuttuminen saattaa estää viikoittaisen ulkoilun. Niitä asukkaita, jotka eivät pysty itse liikkumaan pyritään saamaan ulos nostamalla heidät terassille.

Tarkastuksen aikana useita asukkaita oli istumassa terassilla yhdessä työntekijän kanssa.

Henkilökuntatilanne ja työn kuormittavuus

Tarkastuksen aikana usea työntekijä tuo esiin huolta henkilökunnan riittävydestä ja henkilökunnan jaksamisesta. Omavalvontasuunnitelman mukaan ohjeena työvuorosuunnittelussa käytetään 0,5 mitoitus, mikä on voimassa olevan ohjeistuksen mukainen minimi. Saadun tiedon mukaan sijaisten saaminen on vaikeaa. Kun vakituisia sijaisia ei ole, on sijaisina käytetty saatavilla olevia lähihoitajia ja lähihoitajaopiskelijoita. Saadun tiedon mukaan erityisesti iltapäivisin työvoimaa on säännönmukaisesti liian vähän paikalla. Aamu- ja iltavuorossa on molemmilla osastoilla välillä yhteensä kolme työntekijää hoitotyössä ja yksi laitosapulainen. Laitosapulaisia talossa on neljä ja he tekevät kolmivuorotyötä siten että 1-2 on aina paikalla. Lähihoitajan tehtäviin sisältyy välittömän asiakastyön lisäksi kirjaamista, tiskaamista ja pyykkäämistä. Yöllä pyykätään ja siivotaan.

Asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutuminen

Asukkaiden fyysinen rajoittaminen

Henkilökunnan on keskusteluissa vaikea tunnistaa, mikä on asukkaan fyysistä rajoittamista ja tieto siihen liittyvistä käytännöistä on epävarmaa. Erillistä ohjeistusta ei ole. Saadun tiedon mukaan lääkäri voi antaa luvan liikkumisen rajoittamiseen niin kauaksi aikaa, kun lupa tarvitaan. Pyörätuoliin voidaan saada haaravyö fysioterapeutin kautta.

Yleistä rajoitustoimenpiteiden käytöstä

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Sosiaalihuollon asiakaslain 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Rajoitustoimenpiteestä on kysymys silloin, kun toimenpiteellä puututaan vanhuksen perusoikeuksiin, kuten liikkumisvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Perusoikeuden rajoittamisen perusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja rajoituksen tulee olla painavan tarpeen vaatima. Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Tämä tarkoittaa, että rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on välttämätöntä. Perusoikeuksia rajoitettaessa on myös huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelystä. Perusoikeuksen ja ihmisoikeuksien rajoittaminen on sallittua vain, jos rajoittaminen perustuu lakiin, joka on riittävän täsmällinen ja sisältää asianmukaiset oikeussuojakeinot.

Palveluasumisen asiakkaiden liikkumisvapauden, itsemääräämisoikeuden ja muiden perusoikeuksien rajoittamisesta sosiaalihuollossa ei ole lainsäädäntöä.

Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, että asukkaan vapauden rajoittaminen on sallittua vain lääkärin päätöksen perusteella. Lääkärin tulee myös seurata, ettei rajoitteita käytetä enempää eikä pidempään kuin on välttämätöntä. Rajoitteen voi ottaa käyttöön vain, jos muuta vaihtoehtoista vähemmän oikeuksia rajoittavaa keinoa ei ole. Rajoitteiden käyttö on lopetettava välittömästi, kun niiden käyttäminen ei enää ole välttämätöntä. Rajoitteiden käyttämisestä tulee keskustella ennen niiden käyttöönottamista henkilön itsensä ja hänen omaistensa tai muiden läheistensä kanssa. Omaisen tai läheisen suostumus tai pyyntö ei oikeuta käyttämään rajoitustoimenpidettä.

Tarkemman lainsäädännön puuttuessa oikeusasiamiehen käytännössä on rajoittamisen osalta sosiaali- ja terveydenhuollossa korostettu muun muassa seuraavia näkökohtia:

- Sosiaalihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa niin pitkälle kuin mahdollista.
- Rajoitustoimenpidettä ei saa käyttää, jos tavoitteeseen on päästävissä muilla keinoin tai vähemmän rajoittavalla tavalla
- Rajoitustoimenpidettä saa käyttää vain viimesijaisena keinona ja vain niin kauan ja siinä määrin kuin on ehdottomasti välttämätöntä.
- Toimenpiteen on oltava eettisesti perusteltavissa ja se on suoritettava henkilön ihmisarvoa kunnioittaen.
- Henkilökunnan puute ei oikeuta asiakkaan rajoittamiseen.
- Ennen toimenpidettä on mahdollisuuksien mukaan kuultava asiakasta sekä itsemääräämiskyvyttömän asiakkaan laillista edustajaa tai omaista tai muuta läheistä.
- Toimenpiteen on perustuttava lääkärin päätökseen, joskin henkilökunta voi kiireellisessä tilanteessa aloittaa sen suorittamisen.
- Rajoituksen käytön aikana on jatkuvasti arvioitava sen tarpeellisuutta.
- Toimenpide on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätön.
- Henkilön tilaa on seurattava toimenpiteen luonteen ja henkilön terveydentilan edellyttämällä tavalla.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että koska palveluasukkaan perusoikeuksien rajoittamisesta ei ole lainsäädäntöä, niiden käyttäminen saattaa olla mahdollista oikeuttaa pakkotilana tai hätävarjeluna, joista on säädetty rikoslain 4 luvussa. Hätävarjelu ja pakkotila saattavat oikeuttaa muutoin lainvastaisena pidettävän teon ja siten poistaa sen rangaistavuuden.

Hätävarjelu on sallittu ”välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi”. Pakkotila merkitsee puolestaan sitä, että välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.

Pakkotilassa suojataan siis arvokkaana pidettävää etua, kuten asiakkaan tai muiden terveyttä, turvallisuutta tai ihmisarvoa. Niihin kohdistuvan vaaran torjumiseksi suoritettujen teon on lisäksi oltava kokonaisuutena arvioiden puolustettava.

Rajoitustoimenpiteiden hyväksyttävyyttä arvioidessaan oikeusasiamies on myös tukeutunut mielenterveyslaista ilmeneviin periaatteisiin sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) ohjeisiin, esimerkiksi ”Liikkumista rajoittavien turvavälineiden käyttö” (12.8.2015, päivitetty 3.12.2018).

Rajoitustoimenpiteiden käytön valvonnan ja osapuolten oikeusturvan kannalta on tärkeää, että toimenpiteitä koskevat kirjaukset tehdään huolella. Eduskunnan oikeusasiamies on korostanut asianmukaisten asiakaskohtaisten kirjausten tekemistä rajoitustoimenpiteitä käytettäessä. Kirjausten osalta on noudatettava asiakasasiakirjoja ja potilasasiakirjoja koskevaa lainsäädäntöä.

Sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) 4 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö sekä avustava henkilöstö, joka osallistuu asiakastyöhön, ovat velvollisia kirjaamaan sosiaalihuollon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan kannalta tarpeelliset ja riittävät tiedot määrämuotoisina asiakirjoina ja tallettamaan ne 5 §:n mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriön potilasasiakirjoista antaman asetuksen (298/2009) 7 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin tulee merkitä potilaan hyvän hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset sekä laajuudeltaan riittävät tiedot. Asetuksen 12 §:n mukaan on kirjattava toimenpiteen syy, luonne ja kesto sekä arvio sen vaikutuksesta potilaan hoitoon samoin kuin toimenpiteen määränneen lääkärin ja suorittajien nimet.

Oikeusasiamiehen mukaan kirjauksissa tulee erityisesti kiinnittää huomiota siihen, että haasteellisissa tilanteissa toimimisesta olisi ennakolta sovittu ja niistä olisi tehty kirjaukset kunkin asiakkaan kohdalla. Suojaamis- ja turvaamistoimenpidekirjauksissa tulisi kiinnittää huomiota yksityiskohtaiseen kuvaamiseen tapahtuneesta, esimerkiksi mitkä asiat ovat johtaneet väkivaltatilanteeseen ja sen seurauksena rajoitustoimenpiteisiin. Asiakkaan ja myös työntekijän oikeusturvan kannalta yksityiskohtaiset kirjaukset ovat tärkeitä, jotta rajoitustoimien lainmukaisuus voidaan jälkikäteen saattaa arvioitavaksi. Kirjaaminen tukee omalta osaltaan työyhteisössä tapahtuvaa pakkotoimenpiteiden vähentämiseksi tehtävää työtä.

Omavalvonta, kirjaukset ja huonon kohtelun ehkäiseminen

Palvelukoti Onnelassa kirjaukset tehdään käsin. Kirjaukset kertovat asiakkaita kunnioittavasta työotteesta ja ne välittävät arjen työssä tarvittavaa tietoa työntekijältä toiselle. Kirjauksissa on merkintöjä myös ulkoilusta, jumpasta ja hammashoidosta. Kirjausten perusteella hoivassa ja hoidossa pyritään ottamaan huomioon asukkaiden yksilölliset tarpeet.

Rajoittamiseen liittyviä merkintöjä kirjauksissa ei ole, eikä rajoittamista koskevia päätöksiä, mutta kirjauksiin sisältyy tietoa siitä, miten asukasta autetaan silloin kun hän on levoton.

Hoito- ja palvelusuunnitelmaan sisältyy tietoja muun muassa henkilön fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja hengellisestä toimintakyvystä.

Omavalvontasuunnitelma on laadittu Valviran lomakkeelle, mutta se on osin puutteellisesti täytetty ja sanamuodot ja/tai asiasisällöt ovat ristiriidassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa. Esimerkiksi velvollisuus ilmoittaa epäkohdista perustuu lakiin, eikä siihen, että asiasta on sovittu. Epäasiallisen kohtelun osalta omavalvontasuunnitelmaan on kirjattu toimintaohjeet, mutta rajoittamisen osalta ohjeistus on puutteellinen.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies on korostanut asukkaiden päivittäisen ulkoilun tärkeyttä osana sosiaali- huollon asiakaslain 4 §:ssä tarkoitettua hyvää hoitoa. Riittävän ulkoilun toteuttamisessa on kyse perustarpeista huolehtimisesta ja siten myös ihmisarvon kunnioittamisesta. Apulaisoikeusasiamies on pitänyt tärkeänä, että huolehdittaisiin siitä, että monesti vielä fyysisesti suhteellisen hyväkuntoiset muistisairaat vanhukset voisivat ulkoilla säännöllisesti. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös niihin asukkaisiin, jotka eivät kykene liikkumaan itsenäisesti, eivätkä pysty selkeästi ilmaisemaan omaa tahtoaan. Apulaisoikeusasiamies totesi, että työajankäyttö koko henkilökunnan osalta tulisi olla suunniteltu siten, että riittävän ulkoilun järjestäminen olisi jatkuvasti mahdollista asukkaiden tarpeiden mukaisesti. Suunnitelma jatkuvan ulkoilun järjestämiseksi pitäisi sisällyttää myös asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan.

Apulaisoikeusasiamies pitää hyvänä sitä, että Onnelassa on mahdollista saada myös saattohoitoa. Apulaisoikeusasiamies kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, ettei saattohoitotilanteisiin ole ollut mahdollista saada ylimääräistä henkilökuntaa toisin kuin kuntayhtymän terveyskeskuksen vuodeosastolla. Palvelukodilla on kuitenkin ohjekansio saattohoidon järjestämisestä ja se sisältää myös ohjeen lisähenkilöstön kutsumisesta saattohoitotyöhön. Henkilöstölle tulisi myös järjestää mahdollisuus saada lisäkoulutusta saattohoitotilanteisiin. Ottaen huomioon Onnelan asukaskunnan hoidettavuuden sekä henkilökunnan tehtävät apulaisoikeusasiamies toteaa, että yksikön käytettävissä tulisi olla kokoaikaisen sairaanhoitajan työpanos.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että henkilöstömitoituksen tulisi perustua välittömään asiakastyöhön. Yksikössä tavoitteeksi on asetettu nykyisten suositusten minimi, mikä edellyttää huolellista arviota tehtävien osalta. Apulaisoikeusasiamies korostaa, ettei yksikköön saa sijoittaa enempää asukkaita kuin mille henkilökunta pystyy tarjoamaan laadukasta ja ihmisarvoisen elämän turvaavaa hoivaa ja hoitoa. Jos henkilökuntaa on säännönmukaisesti paikalla liian vähän asukkaiden määrään nähden, on asukasmäärää vähennettävä.

Lääkäripalvelujen järjestäminen vanhustenhuollon palveluasumisessa on kuntien ja kuntayhtymien vastuulla. Lääkäripalvelujen järjestämisen tulee aina perustua asukkaiden tarpeisiin. Pelkästään puhelimitse toteutettu konsultaatio ei ole potilaan oikeuksien näkökulmasta riittävää. Asiakasturvallisuuden ja oikea-aikaisen avun saamisen näkökulmasta on tärkeää varmistua erityisesti siitä, että lääketieteellinen hoidon tarpeen arviointi ja tarvittava lääketieteellinen diagnoosi sekä säännöllinen lääkehoidon seuranta ja arviointi toteutetaan asianmukaisesti. Apulaisoikeusasiamies on korostanut säännöllisten lääkäripalvelujen merkitystä myös silloin, kun asukkaita on rajoitettu lääkärin päätöksellä hoidollisin perustein.

Omavalvontasuunnitelma on täydennettävä ja korjattava. Saavutettavuuden kannalta suunnitelma olisi hyvä panna nähtäville myös Onnelan/kunnan internet sivuille.

Tähän pöytäkirjaan on kirjattu asioita, joita tarkastuksella on havaittu tai joista on tarkastuksen aikana keskusteltu. Tarkastuskohteessa voi olla perus- ja ihmisoikeusongelmia, jotka eivät ole tulleet esille tarkastuksen aikana.

Selvityspyyntö

Apulaisoikeusasiamies edellyttää, että Pelkosenniemen kunta sekä Palvelukoti Onnela ilmoittavat, mihin toimenpiteisiin ne ovat ryhtyneet pöytäkirjassa esitettyjen havaintojen ja kannanottojen johdosta. Selvitys toimenpiteistä tulee toimittaa apulaisoikeusasiamiehelle viimeistään **29.5.2020**.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Lotta Hämeen-Anttila
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri